

ЗАБАВА

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Број 17.

У Новоме Саду 23. Априла 1878.

Год. I.

Наталија.

Новела Косте Ристића.

Стајао је крај прозора, кад сам ушао у собу, и пажљиво је посматрао неку слику, тако пажљиво, да није ни чуо, како сам отворио врата. Кад сам му ступио ближе и поздравио га, трже се и скрије слику.

— А, ти си Коста, рече затим мало збуњено, нисам те ни чуо; опрости.

— Шта да ми прашташ, одговорим му, дужност ми је била, да куцнем на врата, па те онда не бих био изненадио.

Нисам га хтео ни запитати, какву је слику скрио, надао сам се, да ће и сам почети разговор о њојзи. И нисам се преварио, јер чим је опазио, да долазим сам, извади слику и пружи ми је.

— Познајеш ли је? запита ме.

Погледам у слику. Беше то младо девојче од прилике у шеснаестој години и тако лепо, да сам и нехотице окренуо слику боље к светлости, само да ми се не изгуби из вида ни једна црта.

— Не сећам се, да сам икад видео оригинал, одговорим му затим.

— Па ја ћу ти га показати, ако хоћеш одмах.

— Немој данас: други пут. А како беш

— Одвешћу те просто тамо.

— Хм, ти знаш, да још неznam добро руски.

— То није ни нужно. Девојче је Српкиња.

— Шта! Српкиња! Па ту у Петрограду! А кад си се упознао с њоме?

— Пре два месеца. Стева — та знаш га — узео је стан одмах до њиховога. Он ме је и одвео к њима.

— Па како се зове?

— Наталија.

— То ми се име допада.

— Морам ти признати, рече смешећи се, да се и мени јако допада.

— Она је ту зацело код својих родитеља.

— Да. Отац јој је трговац и путује по целој Русији, мати добра и смерна жена; има још и млађу сестрицу.

— Мито, Мито! Мени се чини, да се теби не допада само име њезино.

— Не тајим; можда јој око беше још од већа уплива. Треба да видиш то око.

— И јесам радознао, право да ти кажем.

— Сутра ћеш имати прилику. Дођи само к мени око шест сахата, па ћемо онда за-

— Добро, али дај ми слику још једаред.

— Ево је. Али се чувај њезиних очију! Шта ће бити од тебе, кад тек видиш прави ориџинал.

— Тога се не бој. Мене занима, што је Српкиња; зажелио сам се, да чујем српску реч из женских уста. Ваљда знаш, да је свака реч нежнија и слађа, кад је каже девојка или жена?

— Не могу ти рећи. Нисам никад пазио на то.

— Та да, у мал' што нисам заборавио, да си богослов и да хоћеш у калуђере. Мито, Мито, кад год ми то падне на ум, одмах те мање волим.

— Немаш право; ја идем у калуђере из убеђења.

— Дакле из убеђења хоћеш да постанеш лицемер?

— Немој ме криво схватити. Моји су назори са свим другчији.

— На брзо ћеш их изменити.

— Не верујем. Али зашто да мрзиш бапти на калуђере? Ти си војник. . . .

— А војници и калуђери присни су пријатељи, упаднем му у реч, јер имају исту цел: господарити над народом.

— Не мислим ја тако. Наши путеви су разни.

— Јесте, јесте. Али воде к једној истој мети. Калуђери и војници мрзе се иначе и грде се и јавно и потајно, али кад треба угњетавати трећег, а то је народ, онда се нађу и слију се као жива. Да, они хоће да владају народом: калуђер над душом, притворним речма а војник над телом, суровом силом. То важи особито за католички свет а боме и за велику Русију. Код нас Срба већ није тако, нама не импонује више тако свештенство, а калуђери још мање, а то су криви они сами. Али реци ми, зашто хоћеш да будеш калуђер?

— Зато, што су ми намере искрене. Хоћу да олакшам народу бол и хоћу да доведем у ред наше разуздано калуђерство, ако иначе не, а оно добрим примером.

— То значи: схватити живот са теоретичне стране. Као што ни ја нећу увести у војсци нереда, тако нећеш ни ти у калуђерству реда. Шта више, ја те чисто гледам, како ћеш бити временом притворица и ласкавац.

— То неће бити никад.

— О, спреман сам ја на такву борбу али моје силе не ће клонути.

— Ја ти кажем: или лицемер или мртав. У осталом, зар нема и других путева да будеш народу свом од користи?

— Има, да боме да има, но ја их остављам другима. Себи сам задржао тај пут од тога ме не може нико одговорити или стерати. Али, шта и да говоримо о тој теми кад се и тако не ћемо сложити. Хоћеш ли чај?

— Хоћу, дај га амо.

Мита зовне служавку и наложи јој, да нам донесе самовар. Међутим отпашем те сак, седнем на диван и запалим цигарету. Ћутали смо обојица. Мита је иначе ваљан момак, искрен, чисто безазлен. Кад је и помислио на бољитак свога народа, дошао је у одушевљење и могао је говорити по вас-дан. Био је већ треће године богослов и све се већма уживио у идеју о свом калуђерском позиву. Бадава сам га одговарао, јер ми жао беше, да се истроши такав дух у узалудној борби. На послетку, нисам ни могао помислити, да ће моје речи бити од велика уплива, та није прошло тек неколико месеца, од кад се и знамо. Земљаци се, истина, у туђини већма и свесрдније приближе, него у домовини; ми се шта више и опријатељисмо. Али ипак, убеђење не да се оборити речма, један стваран доказ вреди више него и најскладније реченице. Наталија ће га излечити, ако је заиста љубав код њега у клицу.

Међутим донесе служавка самовар, положи га на сто и спреми филцане. Мита бацни у ибрик чаја и налије га врелом водом из самовара. Ја запалим нову цигарету и кад је Мита налио мени и себи чаја, почесмо разговор из нова. Говорили смо о свачем, само не о калуђерима; говорили смо о нашој домовини, о пријатељима, о нашим родитељима у даљини, у опште о таквим предметима, о којима се земљаци у туђини најрадије разговарају. Кад се растадосмо, било је већ доста доцне и мени се ваљало журити, да се не задоцним.

— Сутра дакле око шест сахата, рече Мита при расстанку.

— Сутра зацело; с богом!

Кад сам био на улици, беше већ мрак. Тиха, летња ноћ спустила се на огромну руску престоницу. По Невскоме Проспекту било је света још тма, а десети је час. Брзо

мојим обичним путем. Пет минута пре десет сахата јавим се дежурноме капетану и одем горе у своју спаваћу собу.

Дуго нисам могао да заспим. Мислио сам једнако о Мити, о његовој старој и новој наклоности. Он заиста из убеђења слуша богословију, зато је и дошао у Петроград, да на овом великом врелу православља научи све оно, шта ће му кад год бити од користи. Колико сам из пређашњих разговора с њиме разабрати могао, расло је то чудновато убеђење с њиме заједно. Седам година провео је на карловачкој гимназији, дакле у средини српског православља. На њега беше од велика уплива близина патријархова; очима је гледао сјајне церемоније, ушима слушао црквено појање. И ма да је као васпитач провео много година у једној отменој породици, ипак је остао иначе доста неспретан, јер га је од детињства срце вукло к тајанственој чаролији духовништва, које за њега и остаде чаролија све дотле, док му није убеђење довољно сазрело било, да се не сруши, кад је доцније сва ништавост пред њиме откривена била. Наравно, чаролије нестаде, али остаде убеђење и то се у њему није изражавало као фанатичка струја, јер му то не даде изражење. Зато и држим, да њега везује за богословију већма филозофска страна, него она крута и окорела догматичка. Мита није био по томе ни најмање фанатик, шта више, он је са огромне душевне висине гледао на све ситно комешање калуђерско. Та да, ко дође до потпуна сазнавања каквога предмета, не може ни бити фанатик, фанатици остају само душевни слепци. У осталом, као што сам видео, не беше Мити калуђерство цел, већ само средство, да њиме васпита свој омиљени народ. Зато се и трудио, да уђе и у најтање фазе теолошке, да узима онда у руци оружје, које му стоји свагда на расположењу и које га никад изневерити неће, а то је — интелегенција.

Сутра дан после пет сахата јавим се, да ћу изостати до поноћи. Идући Мити, премишљао сам о догађају, што ме чека, и у један мах ме је већ мрзело, да потражим ново познанство. Знао сам да ћу добити сто питања, зашто сам дошао у Русију, шта ме је навело, да оставим домовину, зашто сам ступио баш у солдате и тако даље. Али жеља, да видим

Српкињу у белом Петрограду, на још тако лепу, разгони на послетку у мени све противне тежње; наместим боље рукавице, утегнем мундир и убрзам кораке.

Кад сам изишао на Невски Проспект, видео сам из далека Миту, где хита кући. Нагло пођем за њим, да га стигнем и у брзини заборавим, да се по правилима јавим једном старом ђенералу. Тек кад сам био са свим близу њега, спазим га и станем; он само махне главом и насмеши се. Та субординација није ми се допадала; све, све, али то вечито салутирање!

Код московске станице стигнем Миту и зауставим га.

— Баш добро, рече ми, бар не морамо ићи чак до мога стана. Митин стан беше близу лавре Александра Невског, његове академије.

— А где седе наше Српкиње? запитам га.

— На Фонтанци. Чим савијемо десно с Невскога, одмах друга кућа.

— Е добро, хајдмо.

На путу ми још Мита саопшти неке породичне ситнице а ја га запитам, да ли су радознале. Мита се насмеши и рече, да нису тако јако, у осталом видићу.

— Као што су изгледи, рекох му, пашће мени у део, да се забављам са госпођом мамом.

— Разговараћемо се сви, бићемо за једним столом; немој дешперирати.

Ја истина нисам дешперирао, али би ми ипак било милије, да сам имао разговор са Наталијом у изгледу. Враг би га знао! Та солдачка униформа улије у човека са свим други дух. Почео сам уживати у себи, мало се и кицошити, и то не од данас или јуче, него од оног тренутка, од кад сам навучао на себе зелен мундир. Шта бих тек радио, да сам био официр!

— Ево нас пред кућом, рече Мита, кад дођосмо до неког високог здања, морамо чак у трећи спрат.

— Седео сам ја већ у трећем спрату, одговорим му, немој се плашити, да ћу се задувати баш тако јако.

Кад смо се попели на трећи спрат, звони Мита и док нам отворише, рече ми још, да је данас био већ код њих и да им је казао, да ће довести једнога земљака.

(Наставиће се.)

ФРОМОН МЛАЂИ И РИСЛЕР СТАРИЈИ.

НАПИСАО АЛФОНС ДОДЕ.

ПРВА КЊИГА.

(Наставак).

Тако је Сидонији годило. У вече је ваљало лагати, изговоре измишљавати, да би могла сама самцита доћи до „утворе“. Сен, што га је дрвеће бацало на стазу, пуштање бурне ноћи, ход, узбуђеност, све је то узнемирило срце јој. Ту је тада нашла писмо росом орошено, хладно, као хладна вода самога извора, што ту извираше.

Писмо се белило спрам месечине тако, да га је брже боље скрила у недра, бојећи се, да је когод из ненада не затече.

Ала га је после у својој собици жељна и радосна отварала, одгонетала оне чаробне знаке, оне љубавне речи, око којих се од присенка хватали жути и плави колуту, па јој се чини, као да чита писмо на јаркоме сунцу.

„Ја вас љубим... Љубите и ви мене...“ писаше Жорж, извијајући то на толико и толико начина.

У почетку не одговори му она ништа; али после, кад је видеала, да је заљубљен до лудила и како га њезина хладноћа доводи до очајања: онда му одговори са свим просто:

— Ја ћу до века, ал' само свога мужа волети...

Да, да! То ти је била права жена, та мала Шебова...

V.

КАКО ЈЕ ПРОШЛА МАЛА ШЕБОВА.

У то дође и месец септембар.

У дворцу се искупило велико, хучно, понешто мешовито друштво за лов. Те богате трже благују дуго за столом, па су троми, дремљиви, као какви сељаци. С јесени, кад се хвата сутон, извозе се у сусрет ловцима по мочарном путу. Магла се дигне са пољана, и док овамо престрављена дивљач плашљивим криком бега, дотле и ноћ своја крила спушта из тих мрачних шума, које допиру далеко у равнице.

Упале лампе на колима, па дојуре дома у топлим заогртачима, а оштар ветар чисто им сече образе.

Виком и хуком, у смеху и хохотању нагрну у сјајно осветљену дворану.

Клару Фромонтову вређало је то сурово друштво, те је мало говорила. Сидонија сија

сва у сјају. Од војње јој оживело блеђано лице и очи парижке. Она се умела смејати, умела и сувише. И гостима се чинило, као да је она ту једина жена. Што се она сваком допала, занесе на послетку Жоржа; ал' чим он ближе к њој, она све даље од њега.

Од тога часа науми, да је узме. Сам себи се клео, да ће то урадити, претерујући у томе, као што то чине сви слаби људи, који се унапред боре против приговора, што ће их једном ипак савладати.

То је био за малу Шебову најлепши дан живота јој. Осим што је чезла за славом, њезина кокетна и претваралачка нарав налазила је особиту драж у том тајном љубавном сплеткарењу, а усред части и гозбе.

Око ње нико ништа и не слути. Клара је била у тим годинама, када младост верује слепо у оно, што зна, када још не познаје лаж и превару. Г. Фромон мисли само на своје послове. Његова жена таре и чисти своје уресе. Само се ваљало чувати старца Гардиноа и његових малих, оптрих очију; али Сидонија га је лепо забављала, па баш да и спази што, неје он човек, који ће радити против њене среће.

Већ је била на скоку да ликује, кад ал' је зао удес снађе, те уништи све наде њезине.

Једне недеље из јутра донесу с лова г. Фромонта на смрт трањена. Пушчано зрно, намењено срни, њега је згодило близу слепа ока!

У дворцу настаде дармар.

Сви ловци, па и онај, који је ту злосрећну пушку избацио, одјуре у Париз. Клара, од тешка јада, неје излазила из собе, у којој отац умираше, а Рислер, дознав за ту несрећу, долети по Сидонију.

Оно вече пред полазак, договори се са Жоржем, да се нађу код „утворе“, па да тужни рекну једно другом збогом остај.

Растанак тај беше још тужнији са мртаца крај њих; али се они ипак за то заклеше, да ће до века волети се и једно другом писати.

За тим се растану.

Ао, да жалосна повратка!

Из ненада врати се она свом свакидашњем животу с очајним Рислером, коме смрт драгога му господара беше губитак, што се не може накнадити.

Код куће морала је приповедати, шта је све доживела. Морала је изређати редом и најмање ситнице, описати све становнике у дворцу, госте, части, светковине, и последњи зао случај.

Колике муке за њу, што је морала приповедати баш тада, кад би најрадије да живи сама за себе у миру.

Али и то још не беше најстрашније.

Од првога дана заузе Фрања своје старо место. Његови погледи, који су само њезине погледе тражили, његове речи, што би само њој изговорио, беху јој на досади.

Колико је плашљив био, колико га је била сумња спопала, ипак је мислио тужни Фрања, да је као љубавник у свом праву, и да мала Шебова мора се махнути живота, о ком је сањала, да ће морати одржати реч њему, веренику, да не ће одгађати више рока свадби све даље и даље.

Дође и тај дан.

Сидонија била дала реч, да ће поћи за Фрању, чим он дође до коре хлеба. Сад му нудише место за мерника на југу код гранкомбиских цигљана.

То је било доста, да се може скромно живети.

Сада она нема више прилике да му измакне.

Ил' ће испунити задану реч, или ће наћи изговора.

Изговора! Али каквог?

У тој неприлици падне њој на ум Дезире.

Ако јој та хрома сиротица и неје ништа поверила, ипак је знала, да Дезире воли страшно Фрању.

Одавна је то она увребала оном вештином, којом је увек погађала туђе мисли, а не дала ником, да завири у њезину душу.

Та мисао, да њеног вереника воли нека друга женска, учинила је, те је могла поднети, да је Фрања љуби, па као што се кипови међу на гробове, да не изгледају онако тужно, засинуло је и лепо, бледо лице мале, хроме девојке, разгонило у неколико тамне облаке, што се над њом вили.

То је била најлепша и најлакша прилика, да не одржи реч своју.

— Не, никако, мати! — рече она једном госпођи Шебовој. Никако не могу на то пристати, да унесрећим таку пријатељицу, као

што је Дезире. Гризла би ме савест... Зар неси опазила, како се јадна, изгубила, од када сам се вратила, како ме погледа, као да ме моли... Не! Не! Не ћу ја њој задавати јада! Не ћу ја њој отимати њезинога Фрању!

Госпођа Шебова, и ако се дивила толиком пожртвовању кћери своје, сама жртва ипак учини јој се велика, те јој стане приговарати:

— Узми се на ум! Ми несмо богати... Човек, као што је Фрања, не куца сваки дан на врата.

— Тим горе! Онда се не ћу ни удавати, — одговори Сидонија, па како се тај изговор и њој самој допао, прихвати га се оберучке.

Ништа је не могаше навести, да ту мисао своју промене. Ни сузе јаднога Фрање, који је очајавао, што га одбија, а разлога му не казује, нити молбе доброга Рислера, коме је госпођа Шебова пришапнула те разлоге своје кћери, ал' само тако, да ћути.

Рислер се дивео племенитом срцу сидонијиним.

— Ти је не смеш осудити!... Она је прави анђеоло... — рече своме брату, желећи га умирити.

— Да, да, она је анђеоло, — понављаше госпођа Шебова, уздишући, те јадни, обмахнути љубавник неје се смео ни тужити. У свом очајању науми да оде из Париза; и да буде што даље од њега, заиште службу надзорника код суескога прокопа, и добије. Крене се на пут и не дознав ништа, нити желећи да што дозна за љубав хроме девојке. А та мала, болешљива кукавица, кад дође да јој каже збогом остај, гледала га је тужна, уплашена, као да му рећи хтеде:

— Ја, ја те љубим, ако те она не љуби...

Али Фрања Рислер неје умео ништа из тог погледа да прочита.

Срећом, што у душама, које су се свikle јаду и невољи, ни када не усахне врело стрпљивости. Кад јој оде драги, на ново се посла свога лати мала, хрома девојка, којој је од оца остало, да сања и да се нада, па је то прикрила женском дражесном стидљивошћу.

— Ја ћу на њега чекати.

И од то доба размахује она крила својим птичицама, као да ће једна за другом одлетети далеко у Мисир... А то је било тако далеко!

Из Марсеља, пре него што се укрцао, писао је млади Рислер још један пут Сидо-

нији последње, пола шаљиво, пола жалостиво писмо, у ком је говорио као мерник и као човек заљубљен.

Несретни мерник пише, како сломљеним срцем путује на Сахибу, на ватрењачи, која плови снагом од хиљаду и пет стотина коња, као да се нада, да ће толика сила са-трти неверницу и савест је грести до века.

Ал' Сидонија мисли на друго шта.

Ћутање жоржево стане је мучити. Од како је из Савиња дошла. једаред је само гласа отуд добила. Ни на једно писмо своје неје добила одговора. Истина, Рислер јој казује, да Жорж не зна где му је глава од силна посла, да му много бриге задаје творница, коју је после смрти стричеве примио, и како неје дорастао за тај огроман посао... Ал' да не пише ни једне једине речце!

Мала Шебова, која више неје одлазила госпођици Ле Мировој, гледала је с прозора на трему како јој драги пролази и одлази, вребала га, кад је пред вече седао у кола, да обиђе своју стрину и Клару, које су у жалости својој проводиле дане у дворцу савињском код деде Гардиноа.

Све је то њу узнемиривало, плашило. Што је творница тако близу била, тим јој тежи био растањак од Жоржа. Могла би га гласом довикати, раставља их само један зид, па ипак су тако далеко једно од друго.

Да л' се још опомињеш, мала Шебова, оног тужног зимног вечера, кад је добри Рислер, са необично важним лицем, дошао и рекао: „Велике новости“.

И заиста су то биле велике новости.

Жорж Фромон каза му тада, да ће по последњој вољи свога стрица узети за жену

Клару, како пак сам собом неје дорастао за такав посао, као што је управљање творнице, то ће њега узети за ортака. Цимер ће им од сада бити: **Фромон млађи и Рислер старији.**

Како остаде жива, мала Шебова, кад си чула, да ће ти се творница измакнути, да ће ти друга место преотети? Да жалосне вечери!... Госпођа Шебова крпи рубље, г. Шеб суши крај ватре своје мокро одело. Ао, да тужна, ао, да досадна живота! Лампа чкиљи. Од кратке вечере остао неугодни мирис. А тај Рислер, топи се од радости, и кује толике планове.

Све то стезало ти је срце, показивало ти је тим ружнију обмахну, чим си више упо-ређивала богатство, што ти се измиче, са сиромашном невољом, на коју си била осу-ђена...

Разболи се, и дуго је и тешко боловала.

Кад би се прозори затресли, мислила је, сиротица, на постељи својој, да то језде ул-цом жоржеви кићени сватови. Хватали су је грчеви, као да је грозница кида.

Најпосле оздрави. Време, младост, њега матерна, а особито дворба Дезиреје, која је сад дознала била за пожртвовање сидонијно, спасоше је. Али Сидонија је куњала још дуго. Туга и жалост обхрвали су је, и сваки час добијала би грчеве од тешка плача.

Често говораше о томе, да ће путовати, оставити Париз. Други пут опет хтеде у манастир. Сви су се плашили. Тражили су узрока том њеном стању, што њима задаваше више бриге њега и болест њена.

Тек онда на један пут рече она матери узрок својих тајних јада.

(Наставиће се.)

Крај стуба слободе.

(Наставак.)

Шарлота је дошла к себи и сама се подигла. Два јој војника као кљештама укрстише руке, да их придрже док их конопцем не вежу. Бајонети је опколеше и чуваше од узрујане светине, која је сваког тренутка хтеде да растргне. Шарлота је спремна била, да погине, па је мирно и с презрењем све то гледала. Кад кад је само сажалила Албертину и чисто се чудила, како може бити срца, које и таког човека љуби. Иначе јој се ни једна црта није на лицу променила. У један мах је рекла: „Ви људи, хоћете да ме убијете, а требало би, да ми саградите

олтар, што сам вас од таког чудовишта избавила.“ „Баците ме тим бесомучницима“, рекла је опет други пут војницима, који је чуваше, „кад њега жале, достојни су, да буду моји целати.“

Тиме је фанатична светина све узрујанија постајала. Комесар Гилар дође с војничким поткрепљењем. Шарлоту одведоше у Маратову дворану, да је отпочну преслушавати. Одговарала је мирно, јасно, промишљено и звонким гласом, као да се поносила починим делом. Глас, да је пријатељ народни погинуо пролетео је као муња читаву варош

Тај је глас поразио као гром. Чинило се, као да се република пољуљала, ил' као да ће непознати догађаји да проистеку из тог убијства. Бледи и поплашени посланици дођоше у конвенат, да прекину седницу и да први донесу глас о догађају том. Није им се у први мах веровало, као што се неверује, да је храм какав оскрнављен. Командант народне гарде, Ханрио, дође на скоро са потврдом: „Да, стрепите сви,“ рече им, „Мара је мртва, убила га је млада девојка нека, која се поноси тим делом. Те исте опасности свима нама прете. Чувајте се и закунимо се, да ћемо осветити смрт тог великог човека!“

*

Посланици, који су били уједно и чланови владавинског одсека, на ту вест оставише саборску дворану и појурише на лице места. Приспели су тамо баш, кад се записник састављао о првом исказу Шарлотином. Задивише се тој младости и лепоти, тој мирноћи и одважности. У таком облику није се тим људима злочинство никад приказало.

Кад се свршио записник, заповедише посланици, да се Шарлота одведе у тамницу, која је Маратовом стану најближа била. Једва је проведоше кроз разјарену светину. У тамници се поново започе преслушавање, које је трајало дубоко у ноћ. Прегледаше је и ненађоше ништа, што би подозриво било. Кад су наишли на корице од оног ножа, којим је убила Марата, запиташе је: „Познајете ли тај нож?“ — „Познајем.“ — „Ко вас је навео на тај злочин?“ — „Видела сам,“ рече она, „да се спрема грађански рат, који ће Фраицуску да раздоби; уверена, да је Мара главом узрок опасности и несреће земаљске, принела сам свој живот на жртву за његов, да тако спасем отаџбину.“ — „Кажите имена оних, који су вам саветовали, да учините то гнусно дело, које вама самој никако није могло на ум пасти.“ — „Нико није знао за мој план. Преварила сам тетку, код које сам живела. Обманула сам оца свог. Само су мало њих долазили у кућу тих сродника мојих. Ниједан од тих није могао ни слутити, да ја на то помишљам.“ — „Нисте ли напустили варош Кајену с готовим планом, да Марата убијете?“ — „Јесте, само сам тога ради и одпутовала.“ — „Где сте набавили оружје? Које сте особе у Паризу видели? Шта сте све радили, одкад сте у Паризу приспели?“ — На сва та питања одговорила је искрено и преслушавала.

ли покушали, да после убијства побегнете?“ — „Ја би умакла кроз врата, да ми на пут не стадоше.“ — Да л' сте још девојка, и нисте ли кад имали одношаја с којим мушким?“ — „Никад!“

*

Ти одговори не задовољише испитне судце. Иза те чистоте и лепоте мишљаху, да ће другог, главнога кривца наћи, који је ово девојче само као оруђе употребио.

Јавно мњење је тако исто лутало и тражило побуде том злочину час у љубави, час у мржњи, а никако нехтеде свет да увиди, да то беше управо излив срца, заблуда патриотичности.

Шарлоту Кордеј одведоше у тамницу. Ту је стражарише два жандара, који је мораше непрестанце, и преко ноћи, пред очима имати. Бадава се жалила, што се тим поступком вређа поштовање према њезином полу. Одбор за сигурност журио је, да се пресуда над њом изрече и да се погуби. С постеље своје чула је, како светина напољу виче и њезину смрт иште. Тај глас народа Шарлота није држала, да је уједно и суд потоњег света. Предосећала је слављење своје у будућности. При том расположењу писала је одбору за сигурност, да јој допусте, да је сликар наслика; јер би радо хтела, да ту успомену својим пријатељима после смрти остави.

*

Претседник револуционог суда почео је, да оптужену сутрадан преслушава. Њезина младост и лепота дирнула га је, а и уверен је био, да фанатичност така имаде своје унутарње истине, па је хтео да спасе живот оптуженој. Удесио је питања тако, да би судије довео до закључка, да је ту пре каква махнитост, него ли злочин у питању. Шарлота пак својим одговорима на та питања осујетила је ту претседникову намеру. Исказала је и признала, да је то њезине дело, које као своју славу сматра.

Из тамнице је писала писмо на Барбару-а, у ком је описала све, што јој се збило на путу и у Паризу. Писала га је стилем, у коме се домољубље, помисао на смрт и добра воља уједно сливају, баш као што се горчина и сласт у последњем пехару при растанку мешају.

Писала је такође и оцу своме, ал' у том је писму жица мекше задрхтала, није се смеш-

*

Сутрадан у осам сахата одведоше је жандари пред револуциони суд. Сиан се свет искупио био у судску дворану. Кад се Шарлота појавила усред тог света и забљештила својом лепотом, на мах се претворила срџба и гнушање у саучешће и дивљење. Свечан тренутак тај још јој је црте узвисио. Девојачка збуњеност, сама величина злочина, коју је као неку врлину подносила, најзад њезин

понос и скромност у понашању, све је то очарало њезино лице и у забуну довело све, који је тада посматраху; њезине судије изгледаху као оптуженици пред њоме. Чинило се, као да је сишла божанствена правичност ил' немезис старог века, која поставља савест на место закона, те која од људске правде не тражи, да је ослободе, него да је признају и пред њоме да стрепе.

(Наставиће се)

Ж И С Т А К.

У м е т н о с т.

(† Јарослав Чермак.) И опет се једна од најсјајнијих звезда на уметном пољу словенском угаси; и опет словенска уметност изгуби свог првог љубимца, за којим ћемо дуго — дуго жалити! Највећа вештака, ватрена Словена и Чеха — Јарослава Чермака нема више међу живима! Мајка Славија изгубила је сина, који је за прославу њену свој кратак, али преславан живот посветио.

„Narodni Listy“ овако пишу о том славенском уметнику: „Јарослав Чермак, славни чешки сликар, верни син домовине, ватрени Словен и један од највећих уметника нашег доба умр'о је напрасно у Паризу 23. о. м. у 47. години века свога. Родио се 1. аугуста 1831. у Прагу, где му је отац као чувени лечник живео. Још у младости показао је Чермак велику наклоност ка сликарству, први му учитељ беше неки Блумауер из Егра, са бојама сликати започео је с њиме Келер и фр. Чермак. Год. 1847. ступио је у овадању сликарску академију, овде је сликао: „Мирије на развалинама Картаге“ и „Погубљење другова Валдштајнових у Егру“. После г. 1849. пође мати његова с њим на пут. Чермак познавши Каулбаха, Корнелија и Лесинга, но незадовољан немачким сликарством, ступи он у анторфску академију у Валперу, и већ за годину дана добије прву награду у сликарству, услед чега га славни сликар белгијски Gallaf позове да код њега ради. После по године већ оде Чермак у Париз, где од тог доба све до смрти своје становаше и члан тамошње „беседе чешко-моравске беше. Године 1850. путовао је у Холандску и држао је штудије своје на обалама Нормандијским, године 1858. предузе путовање по Моравској, Словенској, Хрвацкој, Далмацији, Херцеговини и Црној Гори, где је не исцрпиво благо вештачко, као и обилност у кроју, оруђу и оружју, накупио. У години 1862. оде с младим чешким сликаром Хутариом у Дубровник, да опет проучи славенски југ, особито Црну Гору и Херцеговину. Јарослав Чермак је ретки појав земљака, који у далекој туђини своје народности не пориче и који је чешку вештину у Паризу у највећој части заступао.

Узимао је себи најрадије и скоро искључиво предмете и појаве из повеснице чешке и у опште Славенске у којима се дивимо великој моћи схваћања и вештачком изваћању. Можемо навести овде неке од најлепших слика његових: „Хусити с Прокопом на челу, како ступају у базилејски

сабор (оригинал дао је Чермак Прашкој „умјелчкој беседи“); Жишка и Прокоп, како на ратним колима св. писмо читају; Симон Ломницки из Будче; Протиреформација у Чешкој (добио на изложби бриселској велику златну медаљу); старо гробље јеврејско у Прагу; Прокоп велики пред Наумбургом; Рибар нормандски; Славенка како дете доји; Далматинка са преслицом; Истријанка; Херцеговац; Црногорка; Рањени Црногорац (својина вл. Штросмајера, који је поклатио југославенској академији); Робље Херцеговачко (за ово је добио у Брислу крст Леополдов, који је једини ред белгијски); Сlike садањег кнеза и кнегиње Црне Горе; Повратак Херцеговачке породице у погорела села (изложено у садањој светској изложби париској). Последње дело, за које се спремао Чермак, било би из последњег руско-турског рата. Јарослав Чермак беше не ожењен и последњи од своје браће — два славна лекара и једне сестре“.

Различности.

(Ново свеучилиште.) Руска влада намерава да у Сибирји подигне још један универзитет. Исти ће бити у источној Сибирји, у вароши Томск-ом, и то због врло угодних здравствених разлога.

(Чудноват ујоп.) У малом сеоцу неком у Инглеској умре лета 1790. жена неког сељака, у прилично дубој старости. „Њезин муж“, тако пише сувремени лист о укуку те жене, „позове од прилике педесет особа, да јој последњу пошту одаду. Сваки од отих понео је собом лулу с дуваном и сваки је пушио целим спроводом све до гроба. Кад спустише сандук у раку и кад се обично опело читало, бацеше сви, на један миг удовчев, своје луле у гроб у свини још велику једну паклу с дуваном. Удовац је правдао ту своју церемонију тим, што је покојница вазда за живота свога пушила на лулу, па је с тога хтео, да јој се удавање то не прекрати ни по самрти. Да је радо пила, она би јој дао бечку пива уз пут у вечност“... Био је то свакако њезан мужић, који је пазио да угоди жени, чак и после смрти јој; она пак, која целог дана није луле из уста вадила, морала је бити красно створење, права женска природа!

„Завичај“ излази сваке недеље. — Претплата се шаље администрацији „Заставе“ и „Завичаја“.

Рукописи пак, који се односе на уређење листа уредништву „Завичаја“.

Цена је листу за неплатнике „Заставе“: на год. 3 ф. (8 дин.) на по г. 1 ф. 50 нов. (4 д.) на четврт год. 80 нов. (2 д.)

Свако народно заједничко штампарство у Новом Саду.